

УДК 371.134

Кучерак І. В.,

*кандидат педагогічних наук,
докторант лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

***Анотація.** У статті розглянуто проблему реалізації кар'єрного потенціалу майбутніх учителів мистецьких дисциплін, на основі аналізу наукових досліджень конкретизовано зміст поняття «кар'єрне зростання», виокремлено перспективні напрями кар'єрного зростання майбутніх учителів мистецьких дисциплін.*

***Ключові слова.** Кар'єра, професійна кар'єра, кар'єрне зростання, учитель мистецьких дисциплін, перспективи кар'єрного зростання.*

***Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями.** Динамізм соціально-економічних перетворень та стрімкі інноваційні зміни, що охоплюють усі сфери суспільного життя, у тому числі і вітчизняну систему освіти, суттєво позначаються на реалізації кар'єрного ресурсу майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Такий вплив зумовлює наявність значних можливостей для професійного зростання – з однієї сторони, а з іншої, – викликає складність втілення кар'єрного потенціалу.*

Зважаючи на це, втрачає актуальність традиційний підхід до розуміння кар'єрної траєкторії за принципом «одне життя – одна організація – одна кар'єра».

Для успішної реалізації професійного потенціалу, побудови кар'єри і подальшого посадового просування вже недостатньо наявності конкретного освітньо-кваліфікаційного рівня. Універсальність і професійна мобільність фахівця стає вимогою часу, а безперервна освіта та систематичне підвищення кваліфікації – передумовою динамічного і вдалого кар'єрного зростання.

Першочергова необхідність кардинальних змін у системі професійної освіти України щодо кар'єрного зростання майбутніх педагогів обґрунтована низкою нормативно-правових освітніх документів. Зокрема, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки наголошено на актуальності посилення кадрового потенціалу системи освіти та окреслено необхідність «розроблення цілісної системи пошуку та відбору на навчання талановитої молоді, її наукового та професійного зростання і подальшого супроводження у кар'єрному рості» [7, с. 15] з метою забезпечення «стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти» [там само, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми, виокремлення невирішених її частин. Проблема сутності професійної кар'єри і її ролі у професійному розвитку фахівців досліджена у працях науковців: К. Абульханової-Славської, О. Бондарчука, І. Вовковінського, Л. Долгіх, Д. Закатнова, Л. Карамушки, Т. Крісковець, О. Кучерявого, Г. Ложкіна, М. Лукашевича, А. Маркової, О. Мельника, В. Орлова, В. Осьодла, А. Поплавської, Д. Сьюпера, М. Шимановського та ін.

Однак, аналіз публікацій із проблематики дослідження виявив у цій науковій сфері низку суперечностей між:

- традиційними стереотипами щодо трактування

феномену кар'єрного зростання та його інноваційним розумінням як процесу професійного самовдосконалення та саморозвитку;

- об'єктивною потребою сучасного суспільства є вчитель мистецьких дисциплін, який може цілеспрямовано проектувати і реалізувати власну професійну кар'єру, та реальним рівнем сформованості таких умінь;

- зростаючими потребами у науково-методологічному обґрунтуванні розвитку професійної кар'єри учителя і недостатньою розробленістю змістових аспектів такої системи.

Формулювання мети статті: на основі аналізу наукових досліджень виокремити пріоритетні перспективні напрями реалізації кар'єрного ресурсу майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасний ринок праці надає майбутнім учителям мистецьких дисциплін великі можливості для обрання індивідуальної траєкторії професійного розвитку, подальшого посадового просування і реалізації особистісного потенціалу, та водночас суттєво підвищує складності у плануванні і управлінні кар'єрою, позбавляючи її ознак спланованості через високий рівень конкуренції і нестабільність соціально-економічної сфери.

На зміну твердженню про те, що для успішної кар'єри достатньо лише знань і досвіду, приходять інші, що знання і досвід без високих і стабільних результатів не можуть бути гарантією успішного кар'єрного зростання.

Натепер ринку праці потрібні універсальні фахівці, які володіють значним професійним досвідом, знаннями, умінями, навичками, здатні швидко

реагувати на інновації та впроваджувати їх на практиці, досягаючи результативності у здійсненні навчально-виховних завдань. Сучасні працівники повинні вміти швидко адаптуватися в умовах високої конкуренції на ринку праці і складного вибору дієвих шляхів реалізації особистого кар'єрного ресурсу.

Однак у практиці часто спостерігається соціальна пасивність, професійний інфантилізм, трудова інертність. Труднощі працевлаштування, низька оцінка професійної компетентності зі сторони керівництва достатньо легко руйнують у вчорашніх випускників вищих навчальних закладів цілеспрямованість і честолюбство, породжуючи песимізм, небажання досягати визнання у професійній діяльності, відмову від обраної професійної кар'єри.

Важливе значення для обрання ефективних алгоритмів пошуку перспективної роботи і обдуманих та оптимальних рішень щодо початку і подальшого розвитку кар'єри, окреслення ймовірних перспектив у майбутньому має розуміння майбутніми учителями мистецьких дисциплін сутності і природи феномену «кар'єрного зростання». Підвищення ролі особистості в побудові і реалізації кар'єрного потенціалу пов'язане із тим, яке значення має кар'єра в житті людини. Це зумовлює необхідність розуміння кар'єри як цілісного утворення, що об'єднує мотиви, оцінки, стратегії поведінки. Наявність виокремлених знань дозволяє спрогнозувати кар'єрну поведінку, досягаючи надалі кар'єрного успіху, що проявляється в підвищенні ефективності професійної діяльності і в подальшій самореалізації майбутнього учителя на етапі вибору, планування, реалізації та коректування професійної кар'єри.

Багаторічна неформальна заборона наукових досліджень означеної проблеми негативним чином

позначилася на її розумінні, що пояснюється загальноприйнятою у радянські часи доктриною «людина працює не заради кар'єри, а задля суспільства» [3, с. 11]. Тривалий час уважали, що прагнення побудувати кар'єру притаманно лише людині, яка «ставить турботу про свою кар'єру і особисті успіхи вище за інтереси суспільної справи» [2, с. 6]. Ситуація ускладнювалась і тим, що протягом багатьох десятиліть, на відміну від сьогодення, випускникам гарантували обов'язкове працевлаштування і зарплатню. Не менш вагому роль у минулому відігравала обмеженість кар'єрного зростання наявністю передбачуваних і спланованих трудових змін, а також виключна ключова роль організації у спрямованості кар'єри.

Ринкова економіка кардинально видозмінила розуміння сутності і природи кар'єрного зростання майбутнього учителя мистецьких дисциплін як феномену, що передбачає кореляцію двох взаємопов'язаних процесів: професійного (горизонтального розвитку кар'єри) і посадового зростання (вертикального розвитку кар'єри). У сучасних умовах кар'єра постає як «індивідуально усвідомлена позиція і поведінка людини, що тісно пов'язана із розвитком її професійної діяльності і досвіду» [8, с. 407], як процес постійної самоактуалізації, поступового становлення професійної компетентності, рефлексивно-творчих потенцій, усвідомленого ставлення до власного професійного розвитку, конкурентоспроможності, що дають імпульс новій якості людського капіталу, задоволеністю працею, підвищенням статусу в соціально-освітній сфері, успішній самореалізації, яка супроводжується соціальним визнанням [1; 4].

Кар'єра сучасного фахівця розвивається відповідно до індивідуальної траєкторії. На вектор її спрямованості немає вирішального впливу ні організація, ні державні інституції. Лише майбутній учитель визначає, яким чином буде здійснений такий розвиток і якими будуть його інтенсивність та направленість.

Система освіти надає достатньо широкі можливості для реалізації кар'єрного потенціалу майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Зокрема, кар'єра учителя може розглядатися як можливість стати унікальним фахівцем у своїй галузі [10], як «процес самореалізації людини в професійному житті, що припускає наявність оптимальних умов для прояву й систематичного розвитку його знань, умінь і особистісних якостей, що надають йому можливість закріпити за собою певний соціальний і професійний статус» [9, с. 192].

Реалізація такої мети неможлива без прагнень самовдосконалення, розвитку рефлексивно-творчих умінь, конкурентоспроможності, враховуючи постійні нововведення та інновації.

Усталені стереотипи про те, що у «вчителя немає кар'єрного стимулу для руху вгору по посадовій драбині, що посада учителя ... залишається незмінною протягом усього трудового шляху, що вершина кар'єри – це підвищення до заступника директора чи директора школи» [5, с. 93] втратили актуальність.

Незважаючи на те, що перспективні напрями кар'єри не обмежуються зростанням особи виключно в освітній сфері, одним із варіантів є «поступовий перехід у власний освітній бізнес», зокрема, організація студії, центру творчого розвитку для дітей і підлітків, школи вихідного дня, надання приватних уроків, репетиторство.

Незалежно від обраного напрямку, кар'єрне зростання майбутнього учителя мистецьких дисциплін представляє собою динамічний процес, тісно пов'язаний із професійним ростом як особистісною готовністю до саморозвитку і самовдосконалення в межах обраної професійної діяльності [6; 10]. Важливими складовими цього процесу є поглиблення професійних знань, удосконалення методичного і психолого-педагогічного досвіду організації навчально-виховного процесу, розвиток умінь планувати професійні дії, раціонально використовувати час, вибудовувати індивідуальну кар'єрну траєкторію, а також соціальна мобільність, творча активність, уміння проектувати і успішно реалізувати самоосвіту.

Висновки дослідження і перспективи подальших наукових розвідок із напрямку. Проблема кар'єрного зростання майбутнього учителя мистецьких дисциплін сьогодні по-особливому актуальна і перспективна. Від того, яким буде учитель – байдужим виконавцем, який за короткий час після закінчення вищого навчального закладу перетворюється на інтелектуального банкрута, нездатного щороку поглиблювати й осучаснювати набуті знання, уміння і навички, чи професіоналом, який прагне максимально розкрити власний потенціал – залежить майбутнє інноваційних і соціокультурних трансформацій не лише в освіті, але і в суспільстві загалом.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми кар'єрного зростання майбутнього учителя мистецьких дисциплін. Перспективними напрямками подальшого наукового пошуку є дослідження проблеми мотивації кар'єрного зростання, формування готовності майбутніх фахівців до планування кар'єри і ефективної самопрезентації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова С. А. Становление карьеры педагога в муниципальном сельском районе / С. Александрова // Человек и образование. – 2009. – № 4. – С. 25-29.

2. Гриньова В. М. Управління кар'єрним зростанням персоналу підприємства : монографія / В. М. Гриньова, М. М. Новікова, О. А. Небилиця. – Х. : ХНЕУ, 2013. – 180 с.

3. Залкина Н. П., Сергеева М. Г. Построение профессиональной карьеры в контексте компетентного подхода: монография / Н. П. Залкина, М. Г. Сергеева. – Курск. : Региональный финансово-экономический институт, 2013. – 207 с.

4. Крисковец Т. Н. Управление профессиональной карьерой учителя: монография / Т. Н. Крисковец. – Оренбург, 2007. – 144 с.

5. Кутняк С. В. Исследование возможностей карьерного роста современного учителя / С. В. Кутняк // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2009. – № 1 (9). – С. 92-100.

6. Личность и профессия: психологическая поддержка и сопровождение / под ред. Л. М. Митиной. – М. : Академия, 2005. – 336 с.

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf – Заголовок з екрану

8. Одегов Ю. Г., Журавлев П. В. Управление персоналом: учебник / Ю. Одегов, П. Журавлев. – М. : Финстатинформ, 1997. – 878 с.

9. Підготовка учнів ПТНЗ до планування й реалізації професійної кар'єри: теорія і практика :

монографія / [Алексеева С. В., Закатнов Д. О., Орлов В. Ф. та ін.] – К. : ТОВ НВП «Поліграфсервіс», 2014. – 196 с.

10. Яровых Ю. В. Карьерный рост педагога: типологизация, проблемы, перспективы / Ю. Яровых // Вестник ТГПУ. – 2014. – № 5 (146). – 13-17 с.

REFERENCES

1. Aleksandrova S. A. Stanovlenye kar'ery pedahoha v munytsypal'nom sel'skom rayone / S. Aleksandrova // Chelovek y obrazovanye. – 2009. – # 4. – S. 25-29.

2. Hryn'ova V. M. Upravlinnya kar'yernym zrostannym personalu pidpryyemstva : monohrafiya / V. M. Hryn'ova, M. M. Novikova, O. A. Nebylytsya. – Kh. : Vyd. KhNEU, 2013. – 180 s.

3. Zalkyna N. P., Serheeva M. H. Postroenye professyonal'noy kar'ery v kontekste kompetentnostoho podkhoda: monohrafiya / N. Zalkyna, M. Serheeva. – Kursk. : Rehyonal'nyy fynansovo-ekonomycheskyy unstyut, 2013. – 207 s.

4. Kryskovets T. N. Upravlenye professyonal'noy kar'eroy uchytelya: monohrafiya / T. Kryskovets. – Orenburh, 2007. – 144 s.

5. Kutnyak S. V. Yssledovanye vozmozhnostey kar'ernoho rosta sovremennoho uchytelya / S. Kutnyak // Yzvestiya vysshykh uchebnykh zavedenyy. Povolzhskyy rehyon. Humanytarnye nauky. – 2009.– #1 (9).– S. 92-100.

6. Lychnost' y professyya: psykhologhycheskaya podderzhka y soprovozhdenye / pod red. L. M. Mytynoy. – M. : Akademya, 2005. – 336 s.

7. Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 roky. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf – Zaholovok z ekranu

8. Odehov Yu. H., Zhuravlev P. V. Upravlenye personalom: uchebnyk / Yu. Odehov, P. Zhuravlev. – M. : Fynstatynform, 1997. – 878 s.

9. Pidhotovka uchniv PTNZ do planuvannya y realizatsiyi profesiynoyi kar'yery: teoriya i praktyka : monohrafiya / [Alyeksyeyeva S. V., Zakatnov D. O., Orlov V. F.]; za nauk. red. D. O. Zakatnova. – K. : TOV NVP «Polihrafservis», 2014. – 196 s.

10. Yarovykh Yu. V. Kar'ernyy rost pedahoha: typolohyzatsyya, problemy, perspektyvy / Yu. Yarovykh // Vestnyk TGPU. – 2014. – # 5 (146). – 13-17 s.

Кучерак И. В. Особенности и перспективы карьерного роста будущих учителей художественных дисциплин.

Аннотация. В публикации рассмотрена проблема реализации карьерного потенциала будущих учителей художественных дисциплин. На основании анализа научных исследований конкретизировано содержание понятия «карьерный рост», выделены перспективы карьерного роста.

Ключевые слова. Карьера, профессиональная карьера, карьерный рост, учитель художественных дисциплин, перспективы карьерного роста.

Kucheraк I. V. Characteristics and career prospects of the future teachers of art disciplines.

Annotation. The article considers the problem of realization of career potential, future teachers of art subjects on the basis of analysis of scientific studies concretized the concept of “career growth”, highlighted promising areas for career growth of future teachers of artistic disciplines.

Keywords. Career, professional career, career growth, teacher of artistic disciplines, career prospects.